

ПРИНОС КЪМ ИСТОРИЯТА НА ЧИТАЛИЩЕ “НАПРЕДЪК” В КИЛИФАРЕВО 1884-1944 г.

ЕЛЕНА МАЧКОВСКА

Читалището, това уникално българско явление, възниква през епохата на Възраждането. Превръща се в средище на родна просвета и култура като един от трите стълба на духовния ни живот – църква, училище, читалище. Допринася за събуждането на самосъзнанието на българския народ и се превръща в институцията, която крепи нравствеността, образованието и културата. Този безспорно български културен феномен, зародил се преди създаването на Третата българска държава и в пълна независимост от турската държавна власт, се утвърждава и като начало на гражданското общество у нас през XIX век. В новата история на България, след Освобождението на народа ни от турско робство, читалищата са масовите огнища за просвещение и родолюбие.

120-та годишнина на читалище “Напредък” е повод да се обърнем назад и да проследим историята на създаването и развитието на читалищното дело в Килифарево за периода 1884–1944 г.

Починът за учредяването на дружеството е на будния килифаревски младеж Райчо Деветаков.¹ Като ученик в Априловската гимназия той прекарва свободното си време в библиотеката на Габровското читалище. Още тогава у него се заражда идеята да има и в неговото село, макар и по-скромно, читалище.

Връщайки се в Килифарево, Р. Деветаков става учител в местното училище и се включва активно в обществения живот на селото. Събира около себе си просветени и будни хора и решават да основат читалище. Началото е поставено през 1884 г. като дружество под името “Напредък”. Точната дата и месец не се знае със сигурност, но по спомени на стари читалищни дейатели това е станало на 28 август, на местния традиционен събор на Килифарево.² Някъде в документите се сочи и 14 септември.³ Сред създателите са х. Иван Попов⁴, Ганчо Зарбев⁵ и още 15 учители, общественици,

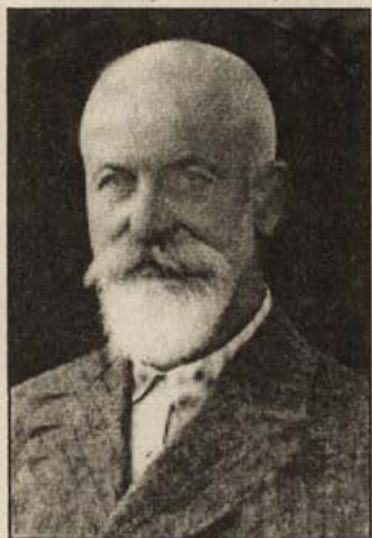

Райчо Деветаков

търговци, занаятчии, все напредничави хора, превърнали се в будители на духовността и културата на килифаревци.

Обединяват се около идеята да се грижат за “умственото и нравственото развитие на своите членове, да съставят библиотека и да подпомагат с учебници бедните ученици от килифаревското училище”.⁶

Проектоуставът е изработен от петчленна комисия с председател Райчо

Ганчо Зарбев

Деветаков и приет на редовно заседание на ръководството на 9 март 1885 г.⁷ Уставът на дружество “Напредък” става действителен на 22 юли 1885 г. с подписите на Райчо Деветаков, Ст. С. Сираков, Юрдан Ст. Генчев, Ганчо Г. Зарбев и Тодор х. Драгошинов.⁸

Първоначално се създава като дружество. За постигане на целите си то “ще си отвори читалище със същото название, в което ще се помещава библиотеката...”⁹ Управителното тяло се състои от председател, подпредседател, секретар, касиер и двама настоятелни членове.¹⁰ Всичките служат безплатно, заседанията стават редовно в първия празничен ден на всеки месец, след Божествената литургия в църквата и траят не повече от два часа. Допускат се и извънредни заседания, “когато се окаже нужда”.¹¹ В края на всяка година се провежда

главно годишно събрание, а на следващото заседание се избира новото настоятелство. Чл. 28 определя формата на печата – елипсовиден, с надпис наоколо “Килифарско дружество”, в средата - “Напредък”, отдолу - две съединени ръце.¹² Определят и своя празник - 1 януари – Св. Василий.

Пъв председател на дружество “Напредък” става Райчо Деветаков. Негови помощници са Янко Танков – подпредседател и Андрей Шарков – писар и секретар.

Още с основаването си пристъпват към втората си основна цел – създаването на библиотека. Книгите постъпват като дарение както от основателите, така и от много родолюбци. Описът съдържа заглавие, автор и година на отпечатване на книгите.¹³ Длъжността книгохранител или библиотекар е поверена на председателя на дружеството, в случая на Р. Деветаков, който е и първият библиотекар.¹⁴

Първоначалните средства на дружеството са съвсем оскъдни, което подтиква членовете му да създадат любителска театрална труппа от учители и занаятчии. Още на 15 август 1884 г. е представена постановката “Руска” от Иван Вазов, посрещната с необикновено голям интерес от килифаревци. Прогресивната тенденция в театралния репертоар се утвърждава окончателно през следващите години чрез пиесите “Героите на Дряновския манастир”, “Ралио войвода”,

“Царуването на Иван Шишман” и др. Първи артисти са учителите Р. Деветаков, Ганчо Зарбев, Симеон Попов, Стоян Хаджиангелов, х. Иван Попов.

Любителските вечеринки, като нещо съвсем ново за килифаревци, се посещават с желание и в скоро време дружеството успява да си набави вестници, списания и книги за библиотеката и читалнята. Използват се и други начини за събиране на средства - посещения на именници и рожденици, томболи и др.

Дружеството съществува като културно-просветно огнище до 1893 г. През този почти деветгодишен период на утвърждаване и начални години на просвещение то се ръководи от двама председатели - Р. Деветаков и х. Иван Попов. На 4 апр. 1893 г. се провежда извънредно събрание, на което се прави отчет на дейността за времето от 1888 до 1 ян. 1893 г. Избират ново настоятелство в състав: председател - Р. Деветаков, подпредседател и библиотекар С. С. Сираков, касиер - Ив. х. Дончев и деловодител - секретар Ганчо Г. Зарбев.¹⁵ Избира се комисия за промени в Устава от 1885 г. с членове Р. Деветаков, Г. Зарбев, С. С. Сираков, Н. П. Георгиев и Цони Минков.¹⁶ Преработеният Устав влиза в законна сила от 24 ноември 1893 г. съгласно предписанието на килифаревския общински кмет Георги х. Дончев.¹⁷ В него се дава разрешение на членовете да учредят читалище “Напредък” с цел “умствено и нравствено развитие на членовете и въобще възбуждане на обществения живот...”¹⁸

От този момент започва вторият етап от дейността на културно-просветното дружество. Формата на печата се запазва, променя се само текста - наоколо “Килифарско читалище”, в средата на елипсата - “Напредък”, под него - две съединени ръце. Дейността на читалището се ръководи от петчленно настоятелство. Включва се и нова длъжност библиотекар, който да се грижи за библиотеката и читалнята. Първото настоятелство е избрано на 6 януари 1894 г. под председателството на Райчо Деветаков.

В състава му са Ст. Ст. Сираков - подпредседател, Ганчо Г. Зарбев - секретар, Цони Минков - библиотекар, Никола Петков - касиер. Събранието приема новите членове Тодор Драгошинов - учител в Килифареве, и Георги К. Сираков - учител от с. Арба-наси. Приемането на нови читалищни членове по време на главните годишни събрания става традиция в работата му. Утвърждава се през годините и традиционното честване на читалищния празник 1 януари, Васильовден. На 26 януари 1894 г. членовете на читалище “Напредък” са 25 души, от тях 4 са почетните членове: капитан Трифонов, Ст. П. Шомов, Г. М. Ковачев и Райко С. Караджов.

Чрез театралните спектакли, провеждането на сказки по предварително набелязани теми,

х. Иван Попов

лекционна пропаганда и др. форми на културно-масова, образователна и обществена дейност читалището се превръща в предпочитано място за просвещение, възпитание, културно и духовно издигане на килифаревци.

На 19 февруари 1895 г. се провежда главното годишно събрание на читалище "Напредък". По инициатива на Читалищното настоятелство под председателството на Райчо Деветаков се провъзгласяват за почетни членове на читалището писателите Петко Рачов Славейков като "заслужил на отечеството по Българското Възраждане и бивший учител в турско време в с. Килифарево" и Иван Вазов – "заслужил на отечеството в литературно отношение". С писма № 15 и 17 ръководството уведомява Славейков и Вазов за решението си, като им изпращат по един екземпляр от устава на читалището.

Във фонда на ИМ в Килифарево се пазят преписи от Протокол №3 на Килифаревското читалище от 19 февруари 1895 г. и отговорът на Иван Вазов до Райчо Деветаков, направени през 1950 г. от тогавашния секретар Димитър Арабаджиев. За съдбата на писмото - отговор от Пенчо Славейков, син на Петко Р. Славейков, не се знае нищо, но текстът е публикуван през 1959 г., когато се отбелязва 75-та годишнина на читалището, и през 1984 г. на неговата стогодишнина.¹⁹ В писмото-отговор на Иван Вазов четем:

"Уважаемий Господине,

С най-голямо удоволствие прочетох писмото Ви, с което ми съобщавате за провъзгласяването ми почетен член на читалището Ви "Напредък". Моля Ви, бъдете добри та предайте на г-да членовете на дружеството моята жива признателност за тая висока чест, от която съм трогнат и приемере уверение в моето най-искрено уважение.

И. Вазов

Господину Деветакову

Председател на читалището "Напредък" в Килифарево, София,

17 май 1895 г.²⁰

Години наред за читалищна сграда се използва т.нар. "пашкулджийница" или "фабриката". Това е голямо триетажно здание в центъра на селото с изключително интересна архитектура, строено от италиански архитекти за събиране на бубено семе и пашкули от Килифарево и околните села. След като притежателите му напускат страната, тя става собственост на църковните настоятелства на двете църкви. По спомени на дъщерята на Р. Деветаков, Мара Райчева,²¹ през 1899 г. баща ѝ като председател на читалището успява да купи от църковното настоятелство на църквата "Св. Арх. Михаил" половината от т.нар. "антично здание"²² за 2 000 гроша. Настоятелството на долната църква, начело на което стоял известният търговец Янко Танков, упорито отказва да продаде другата половина на сградата. Няколко години по-късно е закупена и другата половина на "фабриката" за 10 000 гроша. Така читалищните членове се сдобиват с по-големи удобства за всестранната си дейност. Библиотеката разполага с място за книжния си фонд и читалня, а доходите на читалището се

увеличават от отдаваните под наем помещения на общината и за дюкяни.

На 10 май 1908 г. под ръководството на Р.Деветаков²³ се създава Комитет за постройка на нов театрален салон. На 1 януари 1909 г. комитетът издава "Призив", с който простира ръце към всички килифаревци и други ученолюбиви и благодетелни лица за помощ и волни пожертвования. "...Притечете се на помощ на читалището – четем в позива. – Дайте щедрите си пожертвования за него да турим основа на фонда за постройка на нужния салон. Не се ли срамувате да се събирате в тържествени минути на театра, вечеринки, събрания и прочее в студени коридори, или тесни и прашни дюкяни?..."²⁴

На призива се отзовават 141 пожертвователи, като сумата достига до 7 000 лева. Заради щедрите дарения читалищното ръководство провъзгласява за свои почетни членове 13 мъже и 5 жени, предоставили суми в размер между 800 и 100 лева. Михаил П. Арабаджиев – дарил 800 лв., Минчо Г. Киряков – 500 лв., Ганчо Ст. Парасков – 200 лв., Йорго Генчев – 150 лв. и др. И така основата е поставена. Години наред, поколение след поколение, килифаревци събират пари във фонд "Постройка на читалищен дом".

1909 е годината, в която се навършват 25 години от основаването на читалище "Напредък". В главното си годишно събрание на 27 януари 1909 г. настоятелството решава да отложи празнуването за по-благоприятни времена, тогава, когато то ще бъде подсигуруено материално, а "може би и със собствено помещение".²⁵ "...Но то през този 24-годишен живот – споделя неговия председател Р. Деветаков – придоби авторитет и известност пред цялото население в Килифарево и извън него..."²⁶

На 24-то главно годишно събрание настоятелите вземат решение за изграждане на театрален комитет, който да се заеме с организацията на театралната самодейност на читалището и да следи за репертоара на театъра.²⁷ За Великденските празници са подготвени пиесите "Мнимият болен" от Молиер и "Припреният човек" от Ал. Константинов.²⁸

През 1911 г. в България е учреден Съюз на читалищата, който става фактор за тяхното успешно бъдещо развитие. Но ние не знаем дали читалище "Напредък" става член на този съюз и дали е изработило своя нов Устав според изискванията на новата съюзна организация, защото за период от 12 години липсват документи, доказващи тази дейност. Причините за това ще отдадем на участието на България във войните 1912–1918 г. и националната катастрофа, сполетяла народа ни. Това за години затруднява развитието на читалищата и спира тяхната просветителска дейност.

За периода 1923 – 1926 г. е констатирано спадане на интереса към дейността на читалището. Намалява броят на членовете, не се плаща редовно членският внос, комисията по честитяванията на именни и рождени дни почти не действа, нарушава се и културно-просветната дейност. Причините според нас се крият в политическите събития в България и в частност в Килифарево. През 1923 г. се извършва Деветоюнският преврат, съпроводен от Юнското въстание в Килифарево и района, които са безспорни причини за нарушаване и спъване

работата на читалището.

През 1927 г. в дейността на читалището настъпва оживление. Това се доказва от увеличени брой на организирани читалищни членове, които достигат до 124 души. Проведени са 9 заседания на настоятелството и 3 общи събрания. Просветната дейност е на сравнително високо ниво – изнесени са 11 просветни беседи по различни въпроси от Р. Деветаков, Петър Каназирски, д-р Чуканов и др. Изиграни са две театрални представления от местните театрални трупи и две литературно-музикални вечеринки. В библиотеката има 1680 книги по каталог, 349 списания и 9 вестника. Читалнята на библиотеката е отворена всекидневно, а всяка сряда се раздават книги за вкъщи, като през годината са раздадени 324 книги.²⁹ През 1927 г. читалището провежда акция за събиране на средства за закупуване на музикални инструменти и създаването на по-голям оркестър.

За делегат на конгреса на Върховния читалищен съюз избират председателя на читалищното настоятелство Велко Н. Велков, оглавявал ръководството в продължение на 6 години – от 1924 до 1929 г.³⁰

На 5 януари 1928 г. умира дългогодишният председател на читалище “Напредък” Райчо Деветаков, погребан в двора на църквата “Св. Богородица”. Неговите наследници основават фонд “Райчо Деветаков” при читалището, със сумата от 7000 лева. Определят от лихвите ежегодно да се доставят книги и списания за библиотеката, изключително с научен и нравоучителен характер, като на всяка книга трябва да бъде изписано “От фонд Райчо Деветаков”.³¹

През 1928 г. се изработва нов устав на читалището, съобразно Закона за народните читалища, приет от главното годишно събрание на 21 февруари 1929 г. Според него Читалищното настоятелство се състои от 7 души – председател, подпредседател, секретар, библиотекар, домакин и един съветник.

След дългогодишното управление на читалището от учителя Велко Велков ръководството е поверено на друг учител – Стефан П. Събев.³² Поемането на ръководството става в особено важен момент от живота на читалището. Велко Велков подава оставката си точно когато предстои да се вземе решение за осъществяване на дългоочакваната мечта на поколения килифаревци да имат свой театрален салон.

На редовното си заседание на 7 юли 1929 г. настоятелството взема решение за започване на строежа на новия театрален салон, като за целта се сключи заем от 300 000 лв. с Килифаревската популярна банка.³³ Решението е продиктувано от факта, че Килифарево е едно от най-големите подбалкански села с население над 4 000 души, а жителите му са надминали околните села в културно отношение. В селото има театрален салон, но той е частен и притежателите му са го превърнали в кино-театър, поради което не може да се използва от читалищното ръководство, съобразно неговата дейност.

През 1932 г. започва строежът на читалищната сграда. На 2 септ. 1932 г. се създава Строителен комитет, оглавяван от Стефан Събев като председател на читалищното настоятелство, и членовете Стефан Кожухаров и Дамян Дамянов.³⁴

При започване на строителството събраната сума от фонд “Постройка на

читалищен дом” за повече от 20 години е 19 000 лв., съвсем недостатъчна. Общинското управление в Килифарево с кмета Къню Трифонов подпомага строителството, като изкупува старата читалищна сграда за 250 000 лв. Читалището получава подкрепа и от Популярната банка, която отпуска 150 000 лв. за строежа на културния дом. Сумата все още е недостатъчна, но килифаревци се включват активно в събирането на средствата, като залагат имотите си и стават гарант-поръчители пред банката за отпускане на допълнителен заем. На 4 октомври 1932 г. започват изкопните работи, всички килифарци се стичат да помагат. Едни дават пари, други – строителни материали – трети предоставят труда си безвъзмездно. Младите хора са активните участници на строежа – носят тухли и пясък на майсторите, а голяма част от извозването на пръстта и строителните материали се извършва безплатно от населението.

И на 1 януари 1933 г. в недовършения театрален салон, препълнен от ентузиасирана публика, завесата се вдига... Младите актьори играят с жар и майсторство “Под игото” на Иван Вазов. Публиката ги аплодира бурно. Георги Сираков си спомня “... Ние не играехме на сцената, а сякаш летяхме някъде високо в простора с крилата на смели орли. Когато бунтовното слово на Бойчо Огнянов проехтя в новия салон, публиката така ръкопляскаше, като че искаше стените му да събори. То беше радост, безкрайна радост у всички, които копнееха за просвета и повече култура сред народа”.³⁵

Открива се нова страница в историята на читалището. То се превръща в стожер на нова култура и обединителен център за напредничавите хора. Там се изнасят театрални представления, раздават се книги, правят се забави и вечеринки, прожектират се филми, изнасят се лекции, води се пълноценен културно-просветен живот.

След големия ентузиазъм през 1932 и 1933 г. настъпват години на застой, напрегната атмосфера, вътрешни разногласия и борби за надмощие. Тревожните съобщения в пресата³⁶ се потвърждават и от доклада на Контролната комисия при читалищното настоятелство. Тя констатира, че през времето от 27 януари 1934 до 18 септември 1935 г. са се сменили трима касиери – Ст. Кожухаров, Георги Колев и Димитър Кънев Митев. Библиотекарят не е заемал длъжността си, а библиотеката не е отваряна 14 месеца.³⁷ В дописката “Читалище “Напредък” пред изпитание” авторът отправя препоръките си към членовете на новото настоятелство за преодоляване на трудностите: да бъде “комплектувано от най-дейните, най-компетентните и най-преданите членове... да дадат широк простор и свобода на творческите сили, които е открило нашето село. И само когато всички жадуващи за повече просвета и светлина се наредят под знамето на читалище “Напредък”, само тогава то ще изиграе ролята на просветен фактор в обществения живот”.³⁸

И сякаш пророчески са тези напътствия. През 1936 г. читалищното настоятелство е оглавно от Марин Първанов,³⁹ вещ в обществения живот. Заедно с другите членове – търговецът Минчо Белчев Недялков – подпредседател, Райчо

С. Рачев – секретар, Пенчо Касаветов – библиотекар, успяват да раздвижат дейността на читалището и да го извадят от застой. Организируют “Народен университет”, предназначен за всички среди на килифаревското гражданство, с образователни, икономически и научни лекции.⁴⁰ На 21 ноември читалище “Напредък” открива своята просветна дейност с две сказки на лектори от Търновския народен университет – докторите Аврамов от Горна Оряховица и Ст. Бабулков от В. Търново.

Настоятелите се заемат и с обединяването на всички театрални трупи в една и уверяват обществеността на селото, че ще положат усилия да дават по-често представления за набавяне на средства за доизкарване на театралния салон.⁴¹ През 1936 г. са изиграни 6 пиеси, посетени от 1 740 зрители, прожектирани са 16 филма. В театралния афиш четем заглавията: “Наградата”, “Чума̀ви”, “Под чехъл”, “Двамата глухи”, “Под моста” и “Женитба”.

В съответствие с културно-просветните си задачи читалището се заема и с организирането на “народни четения”, като се отправят покани до свещените – В. Ц. Гарвалов и Васил х. Михайлов, учителите Ст. Милушев, Дамян Дамянов, Стефан Кожухаров, Стефан Стайков, кмета на селото Златко Попмихайлов, околийския агроном и др.⁴²

На 30 март Главното годишно събрание на читалище “Напредък” провъзгласява за свои благодетелни членове Рашко и Минка Григорови – подарили марсилски керемиди за строежа на новата читалищна сграда на стойност 12 000 лв., Райко Иванов – подарил завеса за театралния салон на стойност 5 000 лв. и Марин Трифонов Качков – подарил дъски за строежа на читалищната сграда на стойност 16 000 лв.⁴³

През 1937 г. читалището все още не е излязло от кризата. До голяма степен за западането му допринасят борбите за завладяване на читалищната управа, а те, вместо да подпомагат развитието на духовното огнище, препятстват доброто начало, поставено през 1936.⁴⁴ Контролният съвет препоръчва на настоятелството за излизането от окаяното състояние на читалището да се обърне особено внимание на дарителството, като всеки дарител и жертвовател се поощрява с почит и уважение.

Не можем да пренебрегнем успехите на театралното дело през този период. Заслужава похвала театралната трупа “Сълза и смях”, изнесла през годината няколко драми и комедии, като покрай духовната храна допринесе и за увеличаването на приходите за читалището. Не трябва да отминем и постиженията на младежите, учениците и хористите, изнесли няколко театрални вечеринки.⁴⁵

През 1938 г. читалището се ръководи от трима търговци, двама индустриалци, трима учители и един обущар. Председател е търговецът Минчо Белчев. Контролният съвет констатира, че през изтеклата 1938 г. на подем за читалище “Напредък” то е работило под призива “Всички приходи от сцената за читалището”. Изнесени са 12 театрални представления от местните трупи – “Край мътния поток”, “Милионерът”, “Съдебна грешка”, “Смъртта на палячо”,

“Чавдар”, “Пролетен лъч”, “Фабрика за подмладяване” с приход от 1 600 лв., “Доктор” - с 2 383 лв. Зрителите са 2 912 души, а проектираните филми – 28, с 32 представления, гледани от 5 672 души. Културно-просветната дейност също бележи ръст през 1938 г. – състояли са се 11 сказки и реферати по програмата на народния университет от 6 местни и 5-ма външни лектори, посетени от 1 320 слушатели – 1 100 мъже и 220 жени. В отчетния си доклад читалището благодари на кмета на селото за неговото разбиране и отзивчивост към интересите му.⁴⁶

За времето от 1939 г. до края на проучвания период - 1944 г., читалището провежда своя разнообразен живот и дейност в сграда, твърде неподходяща за предназначението си. “Вътре недоизкарана, през зимата не можеше да се отопли. За библиотечно, читално и други помещения не можеше и да се мисли, вън недоизмазана, тя се рушеше бавно.”⁴⁷ Това става основна задача за читалищното ръководство. Въпреки затрудненото си финансово състояние, килифаревската община се отнася с разбиране и всяка година отпуска помощи на читалището, населението също се отзовава на повика за помощ и подкрепа. Но средствата са недостатъчни и довършителните работи се извършват на части.

На организираната от читалищното настоятелство кампания по набиране на дарения за довършителните дейности на читалищния дом се отзовават както жителите на Килифарево, така и министерства, обществени и стопански учреждения и организации. През периода 1938-1943 г. постъпват дарения от Министерството на народното просвещение - два пъти по 5 000 лв., наследниците на Косю Гаджев, член основател на читалището - 5 000 лв., д-р Тодор Танков - 10 000 лв., Министерството на обществените сгради, пътища и благоустройство - 10 000 лв., Лозарската централа в София - 3 000 лв., Петър Габровски - министър на вътрешните работи и народното здраве - 5 000 лв., д-р Иван Гаджев – 10 000 лв., Върховен читалищен съюз – 5 000 лв. и др.

В резултат на постъпилите дарения се пристъпва към довършване на вътрешността на читалищния дом и погасяване на задълженията. През сезон 1942/1943 г. са погасени към 60 000 лв. задължения, направено е стълбището за втория етаж, завършени са напълно читалнята и библиотеката, за което са изразходени над 100 000 лв.⁴⁸ Все още сградата не е измазана, поради което през 1943 г. читалищното настоятелство се обръща с призив към голямото социално съзнание на килифаревското гражданство и обществените и стопански учреждения в селото. Кооперация “Мискет” дарява 5 000 лв., кооперация “Св. Трифон” – 5 000 лв., Популярната банка в Килифарево – 20 000 лв., Игнат и Георги Баевски – 10 000 лв., Росица и д-р Иван Гаджеви – 10 000 лв., Донка д-р Камен Митова – 5 000 лв., Николай и Труфа Йоргови – 10 000 лв. и т. н. Списъкът е дълъг и показателен за отношението на хората към съдбата на тяхното читалище. През 1944 г. сградата е измазана, а настоятелите провъзгласяват за свои благодетелни членове Игнат и Георги Баевски, Росица и д-р Иван Гаджеви, Донка д-р Камен Митова, Николай и Труфа Йоргови, наследниците на Косю Гаджев.⁴⁹

От учредяването си като културно-просветна организация в края на XIX в. до 40-те години на миналия век читалище “Напредък” полага основите на главните направления на своята дейност – комплектова се читалищна библиотека и читалня; сформират се самодейни театрални, хорови и оркестрови състави; води се лекционна пропаганда; организират се вечеринки, концерти и други представления. За народополезната си дейност е удостоено с орден “Кирил и Методий” I степен за своята 75-та годишнина⁵⁰ и с орден “Червено знаме на труда” във връзка със 100-годишнината.⁵¹

Читалище “Напредък” днес е утвърден културно-просветен институт с богати традиции, заслужен авторитет и принос в историческото развитие на Килифарево.

Б Е Л Е Ж К И

¹ Деветаков, Райчо П. (1862-1928), р. в Килифарево, учител, основател и дългогодишен председател на читалище “Напредък”, основател на кооперативното движение и Райфанзеновата каса в селото през 1887 г.

² В. Борба, 6 окт. 1982, с. 2.

³ ТДДА – Велико Търново, Ф. 197К, оп. 1, а. е. 1, л. 5.

⁴ Попов, х. Иван (1862-1903), р. в Килифарево, учител, основател, председател, библиотекар на читалище “Напредък”.

⁵ Зарбев Ганчо Г. (1864-....), р. в Килифарево, учител, основател на читалище “Напредък” и негов дългогодишен секретар.

⁶ ТДДА – Велико Търново, Ф. 197К, оп. 1, а. е. 1, л. 2.

⁷ Пак там, л. 6.

⁸ Пак там, л. 4.

⁹ Пак там, л. 2.

¹⁰ Пак там, л. 2.

¹¹ Пак там, л. 2.

¹² Пак там, л. 4.

¹³ Пак там, л. 8-9.

¹⁴ Пак там, л. 3 – Раздел V, чл. 10 от устава гласи: Председателят ще изпълнява и длъжността книгохранител.

¹⁵ Пак там, а. е. 5, л. 11.

¹⁶ Пак там, л. 12.

¹⁷ Пак там, л. 14.

¹⁸ Пак там, л. 3.

¹⁹ Мачковска, Е. Славейков и Килифарево: Петко Славейков. Нови изследвания, Сб. по повод 175 г. от рождението му, В. Т., 2003, с. 167.

²⁰ ИМ – Килифарево, СП. Ф. д., инв. №188 (Папка с протоколи, известия и фин. документи на читалище “Напредък” 1895–1959 г.)

²¹ ИМ – Килифарево, СП. Ф. д., инв. №120

²² ТДДА – Велико Търново, Ф. 197К, оп. 1, а. е. 7, л. 2.

²³ Пак там, л. 18-19.

²⁴ ИМ – Килифарево, СП. Ф. д., инв. №188.

²⁵ ТДДА – Велико Търново, Ф. 197К, оп. 1, а. е. 7, л. 5.

²⁶ Пак там, а. е. 7, л. 7.

²⁷ Попгеоргиев, С. И. (1873-1912), р. в с. Маноя, завършил Самоковската духовна семинария, учител в Килифарево, загинал в Балканската война.

²⁸ ТДДА – Велико Търново, Ф. 197К, оп. 1, а. е. 7, л. 31-32; 43-44.

²⁹ Пак там, а. е. 13, л. 1-2; 6-7.

³⁰ Пак там, л. 13.

³¹ Пак там, а. е. 14, л. 34.

³² Събев, Ст. П. (1900-1991), р. в Килифарево, учител и общественик. Дълги години ръководи кооперация "Съединение" в селото, работи активно с младежката театрална трупа при читалище "Напредък", а от 1926 до 1929 година е библиотекар и член на читалищното настоятелството.

³³ ТДДА – Велико Търново, Ф. 197К, оп. 1, а. е. 15, л. 105.

³⁴ Пак там, а. е. 18, л. 18.

³⁵ Сираков, Г. Така построихме читалищния дом, Сп. Читалище, 1964, кн. 6, 3-4.

³⁶ В. Балканско Ехо, №2, 5 ноем. 1934, с. 2.

³⁷ ТДДА – Велико Търново, Ф. 197К, оп. 1, а. е. 21, л. 18.

³⁸ В. Балканско Ехо, №2, 5 ноем. 1934, с. 2.

³⁹ Първанов, М. (1898-), р. в Килифарево, завършил Априловската гимназия, учител, общественик, дългогодишен председател на Килифаревската Популярна банка.

⁴⁰ ТДДА – Велико Търново, Ф. 197К, оп. 1, а. е. 22, л. 27.

⁴¹ Пак там, а. е. 22, л. 32.

⁴² Пак там, а. е. 22, л. 147.

⁴³ Пак там, а. е. 23, л. 37-38.

⁴⁴ Пак там, а. е. 23, л. 28.

⁴⁵ Пак там, а. е. 23, л. 27.

⁴⁶ Пак там, а. е. 24, л. 5, 15, 19, 21, 35.

⁴⁷ Пак там, а. е. 29, л. 154.

⁴⁸ Пак там.

⁴⁹ Пак там, а. е. 29, л. 154; а. е. 30, л. 2.

⁵⁰ В. Борба, №111, 15 септ. 1959, с. 1.

⁵¹ ИМ – Килифарево, ОСН. Ф., инв. №712.